

Το τείχος «απ' έξω»

του Γιάννη Μηλιού¹

Η φωτογραφία τραβήχτηκε τον Ιούνιο 1984 στο Δυτικό Βερολίνο. Απεικονίζει το τείχος «απ' έξω», δηλαδή από τη μεριά του Δυτικού Βερολίνου, με τα πολύχρωμα graffiti που το κοσμούσαν.

Το τείχος χτίστηκε το 1961. Προηγουμένως, δηλαδή την περίοδο 1945-1961, η μετακίνηση των πολιτών από το ένα στο άλλο τμήμα της πόλης διεξαγόταν χωρίς σοβαρά προσκόμματα, παρά το υποτιθέμενο κλείσιμο των συνόρων της Λαοκρατικής Δημοκρατίας της Γερμανίας (ΛΔΓ) το 1952.

Η φωτογραφία του τείχους είναι λοιπόν «απ' έξω», με την έννοια ότι όσοι διέμεναν στο Δυτικό Βερολίνο δεν περιορίζονταν από το τείχος στο να ταξιδέψουν προς την Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας (ΟΔΓ) ή οποιαδήποτε άλλη (δυτική) χώρα. Μετά το 1963 και ιδίως μετά το 1971, μπορούσαν ακόμα να επισκεφτούν για λίγες ώρες το Ανατολικό Βερολίνο, την πρωτεύουσα της ΛΔΓ, αφού πρώτα εξασφάλιζαν επί τόπου, στα σύνορα που διαχώριζαν το ένα τμήμα της πόλης από το άλλο, μια ημερήσια βίζα.

Το τείχος «απ' έξω»; Σχήμα οξύμωρο! Διότι το τείχος περικύκλωνε όλη την επικράτεια του Δυτικού Βερολίνου. Επομένως, όσοι αντίκριζαν το τείχος «απ' έξω», στην πραγματικότητα ήταν «μέσα στο τείχος». Αυτό το «μέσα» είχε συνέπειες. Όχι απαραίτητα αρνητικές. Για αρκετούς από τους κατοίκους του Δυτικού Βερολίνου οι συνέπειες ήταν θετικές.

Το Δυτικό Βερολίνο αποτελούσε έναν «εντοιχισμένο θύλακα» στο εσωτερικό της ΛΔΓ, ενώ ταυτόχρονα χαρακτηριζόταν από ένα ειδικό καθεστώς πολιτικής διοίκησης, στο οποίο καθοριστικό ρόλο μέχρι την «επανένωση» των δύο Γερμανιών κατείχαν οι δυτικές νικήτριες Δυνάμεις του Β' Παγκοσμίου Πολέμου (ΗΠΑ, Βρετανία, Γαλλία).

¹ Καθηγητής Πολιτικής Οικονομίας στο Ε.Μ. Πολυτεχνείο και διευθυντής της τριμηνιαίας επιθεώρησης *Θέσεις*.

Το πιο χαρακτηριστικό παράδειγμα θετικών επιπτώσεων από το ιδιόμορφο αυτό καθεστώς αφορούσε τους νέους άνδρες της πόλης, που εξαιρούνταν από την υποχρεωτική στρατιωτική θητεία που ίσχυε (μέχρι το 2011) στην ΟΔΓ. Επιπλέον, ήδη από τη δεκαετία του 1960, υπήρχε στην πόλη υπερπροσφορά ευρύχωρων διαμερισμάτων, στα παλαιά κυρίως κτήρια της πόλης, καθώς συγκεκριμένες κατηγορίες του πληθυσμού «μετανάστευαν» προς την ΟΔΓ. Παράλληλα από τη δεκαετία του 1960 και πάλι, παρατηρείτο ένα αυξανόμενο ρεύμα εγκατάστασης νέων, κυρίως φοιτητών, από την ΟΔΓ προς το Δυτικό Βερολίνο. Η συλλογική συγκατοίκηση νέων, αλλά και οι καταλήψεις κτηρίων από ριζοσπαστικές ομάδες πήραν πρωτόγνωρη έκταση.

Οι τέσσερις νέοι που συζητούν ενώ ταυτόχρονα πλησιάζουν προς το σημείο που στέκεται ο φωτογράφος, είναι φοιτητές στο «Ελεύθερο Πανεπιστήμιο του Βερολίνου». Οι τρεις τους είναι Γερμανοί και ο τέταρτος Κούρδος από την Τουρκία. Το 1984 φοιτούσαν στο Ελεύθερο Πανεπιστήμιο του Βερολίνου 51.000 φοιτητές, ενώ σήμερα, παρά τη μεγάλη αύξηση του αριθμού των φοιτητών στη Γερμανία (όπως και στην υπόλοιπη Ευρώπη), οι φοιτητές του Ελεύθερου Πανεπιστημίου δεν ξεπερνούν τις 33.000. Και οι τέσσερις φοιτητές της φωτογραφίας ήταν ενεργοί στο αριστερό φοιτητικό κίνημα της εποχής.

Η ραγδαία ανάπτυξη του φοιτητικού κινήματος στην ΟΔΓ είχε ως σημείο αφετηρίας τη διαδήλωση κατά της επίσημης επίσκεψης στο Δυτικό Βερολίνο του Σάχη της Περσίας στις 2 Ιουνίου 1967, όταν ένας αστυνομικός με πολιτικά, ο Karl-Heinz Kurras, εκτέλεσε εν ψυχρώ με μια σφαίρα στο κεφάλι τον 26χρονο φοιτητή Benno Ohnesorg, την ώρα που τον ξυλοκοπούσαν δύο άλλοι, ένστολοι, αστυνομικοί. Η ριζοσπαστικοποίηση της νεολαίας όλη την επόμενη περίοδο στην ΟΔΓ, αλλά πρώτα απ' όλα στο Δυτικό Βερολίνο, ήταν τόσο έντονη, ώστε η δεκαετία 1967-1977 να χαρακτηρίζεται ως «η κόκκινη δεκαετία» της ΟΔΓ.² Ο συγγραφέας Peter Handke έγραφε χαρακτηριστικά το 1969: «Το στρατευμένο θέατρο δεν βρίσκεται σήμερα στις θεατρικές αλλά στις πανεπιστημιακές αίθουσες [...] όταν καθηγητές κοιτούν μέσα από σπασμένες πόρτες, όταν από τους εξώστες πέφτουν προς τους συγκεντρωμένους προκηρύξεις».

Η επιρροή της Άκρας Αριστεράς στο Δυτικό Βερολίνο ξεπέρασε τα όρια της νεολαίας. Στις εκλογές για την τοπική Βουλή του κρατιδίου του Δυτικού Βερολίνου το 1979, η «Εναλλακτική Λίστα» που διαμορφώθηκε ως συμμαχία κάποιων από τις οργανώσεις της Άκρας Αριστεράς συγκέντρωσε 3,7% των ψήφων, ενώ σε 4 από τις 12 περιφέρειες της πόλης το ποσοστό της «Λίστας» ξεπερνούσε το 5%.

Στο αρχείο «Εξωκοινοβουλευτική αντιπολίτευση και κοινωνικά κινήματα» (“APO und soziale Bewegungen”: <http://web.fu-berlin.de/APO-archiv/>) που διατηρείται στο Ελεύθερο Πανεπιστήμιο Βερολίνου, φυλάσσεται μεγάλο μέρος από το έντυπο υλικό (περιοδικά, βιβλία, αφίσες, προκηρύξεις κλπ.) που εκδόθηκε από τις εκατοντάδες ακροαριστερές οργανώσεις, συλλογικότητες, πρωτοβουλίες κλπ. κατά την περίοδο αυτή. Το πολιτικό κλίμα της «κόκκινης δεκαετίας» είχε ελάχιστα αλλάξει στο Δυτικό Βερολίνο του 1984, όταν τραβήχτηκε η φωτογραφία.

Μετά το γκρέμισμα του τείχους πολλά άλλαξαν στο ενοποιημένο πλέον Βερολίνο, που από το 1991 έγινε ξανά η πρωτεύουσα της Γερμανίας. Με την ανοικοδόμηση που ακολούθησε, τίποτε σχεδόν δεν θυμίζει πλέον το παρελθόν στο σημείο που τραβήχτηκε η φωτογραφία το 1984. Εντούτοις δεν άλλαξαν και όλα. Δεν είναι λοιπόν απίθανο να ακούσει ακόμα και σήμερα κανείς τη φράση που συχνά

² Gerd Koenen, *Das rote Jahrzehnt. Unsere kleine deutsche Kulturrevolution 1967-1977*, Κολωνία 2001.

αντάλασσαν μεταξύ τους οι Δυτικοβερολινέζοι τις προηγούμενες δεκαετίες, όταν η συζήτηση πήγαινε σε «επισκέπτες» της πόλης:

- «Αυτός δεν είναι από δω, είναι από τη Γερμανία»!